

کودک فیلسوف

لیلا

سعید ناجی

با همکاری:

زهره صادقی ابدی

و

رومینا سادات کرمانی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

تهران، ۱۳۸۹

سرشناسه: ناجی، سعید، ۱۳۳۷-

عنوان نام پدیدآور: کودک فیلسوف (لیلا)) سعید ناجی.

مشخصات نشر: تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۸۹.

مشخصات ظاهری: ۱۷۸ ص.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۲۶-۴۶۵-۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: این کتاب اقتباسی از کتاب «کودکی از مدرسه لیلا» نوشته متیولیمین است

عنوان دیگر: کودکی در مدرسه لیلا

موضوع: فلسفه - راهنمای آموزشی (ابتدایی)

موضوع: آموزش و پرورش کودکان - فلسفه

موضوع: داستان‌های کودکان - راهنمای آموزشی (ابتدایی)

شابک افزوده: کرمانی، رومیناسادات

شابک افزوده: صادق‌ابادی، زهره

شابک افزوده: لیمن، متیو، ۱۹۲۳ م - کودکی در مدرسه لیلا

شابک افزوده: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

رده‌بندی کتاب: ۹۱۳۸۶ ک ۲ ن ۱۵۹۰ ۱.۱۳

رده‌بندی دیویی: ۳۷۰/۱۵۶ شماره کتابشناسی ملی: ۲۱۱۰۲۱۴

کودک فیلسوف / لیلا

مؤلف: سعید ناجی

با همکاری رومیناسادات کرمانی و زهره صادق‌ابادی

ناشر: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

مدیر نشر: ناصر زعفرانچی

ناظر چاپ: مجید اسماعیلی‌زارع

آماده‌سازی فنی: امیر خرم

ویراستار: مهوش نکلیف

نمونه‌خوان: ماریا مومنی

حروف‌نگار و صفحه‌آرا: مژگان محجوب

طراح و اجرای جلد: اعظم صادقیان

چاپ اول: ۱۳۸۹

تیراژ: ۱۵۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: فرشیده

ردیف انتشار: ۸۹-۴۱

بها: ۴۰۰۰ تومان

حق چاپ برای پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی محفوظ است.

ISBN 978-964-426-465-8

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۴۲۶-۴۶۵-۸

نشانی: تهران، صندوق پستی: ۱۴۱۵۵-۶۴۱۹، تلفن: ۸۸۰۳۶۸۹۱-۳، فاکس: ۸۸۰۳۶۳۱۷

مقدمه

برنامه فلسفه برای کودکان و نوجوانان که هم‌اکنون در کشورهای مختلف نموده‌ها و شاخه‌های متفاوتی پیدا کرده است، اساساً به این منظور طراحی شده است که تفکر درست، همانند ریاضی و خواندن و نوشتن، از دوران کودکی به افراد آموزش داده شود. این برنامه با نقد نظریه‌های رایج آموزش و پرورش، نظام متفاوت و جدیدی را برای تعلیم و تربیت شهروندان پیشنهاد می‌کند. در این نظام جدید، کتابها و شیوه‌های تدریس به همراه شکل کلاس، تغییری اساسی پیدا می‌کند. در خصوص تغییرات کتابها می‌توان گفت که آنها به شیوه داستانی نوشته می‌شوند و برای هر داستان، یک کتاب راهنما هم تدارک دیده می‌شود. این داستانهای مخاطب پسند و جذاب به نحوی طراحی میشوند که اکتشافات فلسفی یا اخلاقی را در سطح کودکان و نوجوانان بازسازی کرده و به عنوان محرک اصلی مباحثه و کندوکاو کلاسی، الگویی برای کندوکاوها و تحقیق‌های دانش‌آموزان فراهم سازند. این امر در داستان لیلا هم به خوبی قابل مشاهده است. داستان لیلا اقتباسی از داستان لیزا^۱ نوشته متیو لیپمن، بنیانگذار برنامه فلسفه برای کودکان و نوجوانان است. لیزا کتابی است که در برنامه درسی دانشگاه مونکتگیر

نیوجرسی (مؤسسه IAPC) برای پایه‌های هفتم تا نهم تألیف شده است. اما داستان لیلا به نحوی تدوین شده است که بتواند در کلاس‌های خودمان تدریس شود. داستان این کتاب، داستان بلندی است که قهرمان اصلی آن فردی به نام لیلا است که در مدرسه و به همراه دوستان و برخی معلمانشان کندوکاوهای فلسفی را شکل می‌دهند و تلاش می‌کنند به مکاشفاتی فلسفی دست یابند. ویژگی اصلی این داستان، کندوکاوهای اخلاقی‌ای است که شخصیت‌های داستان عموماً با آن درگیرند.

اتفاقات این داستان در فضای ایرانی رخ می‌دهد ولی تلاش شده است محتوای فلسفی داستان حفظ شود. شخصیت‌ها و دیالوگ‌هایشان ایرانی هستند و موضوعات مطرح شده در مباحث مربوط به زندگی و حیات بشری است. موضوعاتی که در آنها کندوکاو می‌شود بیشتر معطوف آموزش فرایندهای استدلالی و تصمیم‌گیری اخلاقی‌اند نه معطوف به آموزش الگوی‌هایی خاص از اخلاق و آموزه‌های دیگر.

اما اکنون که در حال نگاشتن این مقدمه‌ام چند روزی از در گذشت پرفسور متیو لیمن، می‌گذرد. او سقراط‌وار، فلسفه را از کنج دانشکده‌های ادبیات و گروه‌های فلسفه به میان مردم یا به عبارت دقیق‌تر به میان کودکان برد. او دوستدار فلسفه و نیز دوستدار کودکان بود. از نظر او فلسفه باید به زندگی عمیق می‌بخشید و معنای زندگی آدمی را غنی‌تر می‌ساخت. او انقلابی نو در تعلیم و تربیت آغاز کرد و به قول خودش، فلسفه و تعلیم و تربیت را که قبلاً مثل نفت و آب بودند به نحوی به هم آمیخت. الگوی تعلیم و تربیتی که او ارائه داد، الگوی تأملی تعلیم و تربیت نام گرفت که به داوری درست، تأمل و تعمق اهمیت بیشتری می‌داد. در هر مسلکی و هر سستی که بود خدایش بیامزد. کاری که او کرد کمتر از کار کاشفان مشهوری همچون ادیسون نبود.

البته بزرگداشت او مستلزم تعریف و تمجید صرف او نیست، چرا که در مکتبی که او طراحی کرد انتقاد هم می‌تواند شیوه‌ای برای بزرگداشت فرد باشد. خود وی در زمان حیاتش همیشه از انتقادهای بیشتر استقبال می‌کرد و تلاش می‌کرد از آنها بیاموزد. بنده شخصاً پرسشهای انتقادی زیادی از وی و آن مارگارت شارپ (دستیار و همکار اصلی لیپمن، که او نیز چند ماه قبل دار فانی را وداع گفت) داشتم و استقبال آنها را از این پرسش‌های انتقادی بی‌نظیر یافتم به طوری که لیپمن در خاتمه مباحثاتی که حدود سه ماه طول کشید با شور و شوق از بنده تشکر کرده و اجازه خواست تا آنها را در کتابش چاپ کرده و به آنها پاسخ دهد. اما کتاب حاضر به نحوی تهیه شده است که بتواند در کلاس‌های خودمان تدریس شود. داستان این کتاب، داستان بلندی است که قهرمان اصلی آن فردی به نام لیلا است که در مدرسه و به همراه دوستان و برخی معلمان‌شان کندوکاوهای فلسفی را شکل می‌دهند و تلاش می‌کنند به میکاشفاتی فلسفی دست یابند. ویژگی اصلی این داستان، کندوکاوهای اخلاقی‌ای است که شخصیت‌های داستان عموماً با آن درگیرند.

برای استفاده از این کتاب در برنامه فلسفه برای کودکان و نوجوانان، شاگردان کلاس که در حلقه‌ای دور هم جمع شده‌اند هر کدام بندی از این داستان را با صدای بلند می‌خوانند، سپس مربی آنها را دعوت به پرسیدن پرسشهایشان درباره ابهام‌ها و یا طرح مطالب جالبی که در آن قسمت از داستان یافته‌اند می‌کند. پرسش و نظرات مطرح شده در تخته سیاه به همراه اسامی شاگردان و شماره صفحه و پاراگراف نوشته می‌شود. سپس مربی، که در این زمینه آموزش دیده و تبحر دارد، به تسهیل‌گری و پیشبرد کلاس می‌پردازد و از اینرو کندوکاو فلسفی با هدف دستیابی به حقیقت یا پرتوهایی از آن شروع می‌شود.

لازم نیست که شاگردان در همین جلسه و همین کلاس همه حقیقت را کشف کنند (و حتی ممکن هم نیست) بلکه آشکار شدن پرسش‌های مطرح ذهن دانش‌آموزان و ظهور آنها و ایجاد کنجکاوی برای کشف آنها و یادگرفتن نحوه کشف آنها از اصلی‌ترین اهداف این کلاس است. اینکه دانش‌آموزان برانگیخته شوند تا در حد توان خود به دنبال حقایق بگردند و در این راستا، هیچ نوع خستگی‌ای به خود راه ندهند، یکی از دستاوردهای بزرگ این برنامه است. با این همه، بسیاری از حقایق نیز به واسطه تأمل و تضارب آراء در این حلقه، پرده از رخ بر می‌دارند و خود را آشکارا نمایان می‌سازند. تجربه چندین ساله بنده، برایم مسلم کرده که در این حلقه‌ها، معلم (به عنوان یک بزرگسال) هم تقریباً به اندازه شاگردان یاد می‌گیرد. این امر در تاریخ فلسفه سابقه‌ای کهن داشته است که نماینده آن سقراط و روش او است. تقریباً به همان اندازه که سقراط به هم‌صحبت‌هایش در خصوص حقایق امور یاد می‌داد، خود وی از آنها یاد می‌گرفت. این نشان می‌دهد که ماهیت این نوع تفلسف نه جزم‌گرایانه است و نه نسبی‌گرا بلکه همه می‌توانند از دیگران یاد بگیرند و به آنها بیاموزند و همه چیز را همگان دانند، البته همگانی که از تأمل کردن هم بری نیستند.

مسائلی که در این کتاب طرح می‌شوند عموماً مسائلی هستند که در دوره سنی ۱۴-۱۶ سالگی برای افراد مطرح می‌شوند. مانند حقوق حیوانات، حقوق انسانها و کودکان و اینکه مثلاً آیا انسان می‌تواند به خاطر تفریح، حیوانات دیگر را هرچقدر که بخواهد شکار کند؟ یا اینکار را به خاطر تغذیه انجام دهد؟ همچنین مهارت‌های قضاوت اخلاقی و برخی قواعد منطقی مربوط به آن در لابه‌لای صحبت‌ها یا دیالوگ‌های شخصیت‌های داستانی وجود دارد که به واسطه هم‌ذات‌پنداری و با کمک مربی به دانش‌آموزان منتقل می‌شود.

هدف از تهیه این کتاب آغاز حرکتی بود در راستای تدوین داستانهای برای استفاده در حلقه کندوقا، به نحوی که این داستانها مناسب فرهنگ کشورمان شده و مسائل و موضوعات مطرح شده در آن برای دانش آموزان ما ملموس گردد. تا اینکه تأثیرشان خوب و قابل قبول باشد. گروه فیک پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی وظیفه خود دانست که گام اول را در این زمینه با ارائه یک اقتباس به عهده بگیرد. در این راستا طرحی به تصویب رسید و کار ترجمه، تدوین و بازنویسی آن آغاز شد.

البته در کنار این داستان، داستانهای دیگری هم از داستانهای موجود در متون فارسی از جمله مثنوی و کلیله و دمنه، قصه‌های ملا نصرالدین و ... به صورت قابل استفاده در برنامه فیک بازنویسی شده است که امید است هرچه سریعتر به چاپ برسند. گروه فیک علاوه بر تدوین این داستانها، بخشی از بخش‌های خود را به داستان اختصاص داده که هدفش توسعه مهارت‌های مربوطه و آموزش و جذب افراد علاقه‌مند و متخصص در این زمینه است.

امید است که این داستان مورد علاقه کودکان واقع شده و برانگیزنده مباحثات کلاسی در حلقه کندوقا و نیز مفید فایده نویسندگان داستان باشد. چنانکه ملاحظه می‌شود این کار به صورت گروهی انجام شده و از مزایای کار گروهی برخوردار است. لازم به یادآوری است ترجمه کتاب لیزا که برای تهیه این اثر از آن بهره گرفته شده به صورت مستقل توسط همین انتشارات به چاپ رسیده است.

در خاتمه لازم است از خانم دکتر پروانه عروج‌نیا به جهت زحماتش در ویرایش و متناسب‌سازی داستان با فرهنگ بومی‌مان تشکر کنم.

دی ماه ۱۳۸۹

سعید ناجی